

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Autor pracy: mgr Monika Kubiak-Antoszevska

Promotor: prof. dr hab. Danuta Jastrzębska-Golonka, prof. UKW

Temat rozprawy doktorskiej: Wpływ biblioterapii na rozwój kompetencji językowych, komunikacyjnych i kulturowych dzieci w późnym wieku szkolnym – na przykładzie autorskiego programu terapeutyczno-dydaktycznego z elementami logopedycznymi

Prymarnym celem rozprawy jest udowodnienie, że wprowadzenie do edukacji polonistycznej w klasie czwartej szkoły podstawowej elementów biblioterapii i logopedii może pozytywnie wpłynąć na rozwój kompetencji językowych, komunikacyjnych i kulturowych uczniów, poszerzając przy tym ich zasób słownictwa oraz zwiększając sprawność językową, tak aby potrafili nazywać stany emocjonalne, wartościować świat czy oceniać postępowanie bohaterów. Natomiast sekundarny cel stanowi przeprowadzenie badania z wykorzystaniem wstępnego i finalnego testu diagnostycznego powstałego zgodnie z realizacją podstawy programowej z języka polskiego dla tego etapu nauczania. Badania diagnostyczne zostały przeprowadzone w konkretnej grupie badawczej, przy czym początkowe odbyło się przed rozpoczęciem eksperymentu (czyli realizacji programu łączącego w sobie elementy kształcenia językowego, literackiego i kulturowego oraz kształcenia umiejętności redagowania wypowiedzi zawartych w podstawie programowej dla tego etapu kształcenia – ze wzbogaceniem oferty edukacyjnej o działania biblioterapeutyczne i logopedyczne), a końcowe po jego przeprowadzeniu.

Realizacja celów pracy wiązała się z podzieleniem ich na szczegółowe zadania, będące jednocześnie rozdziałami dysertacji. Praca doktorska składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, podsumowania badań z wnioskami końcowymi i bibliografii (a także indeksu osobowego i aneksu wykorzystanych materiałów literackich).

W pierwszym rozdziale przedstawiłam najważniejsze wiadomości z zakresu historii i funkcji biblioterapii (w tym baśnioterapii i bajkoterapii) z uwzględnieniem wszystkich jej elementów oraz wpływu utworów terapeutycznych na wieloaspektowy rozwój dzieci. Zaprezentowałam także przykładowe programy propagujące czytelnictwo i wyniki ich badań. Ponadto dokonałam analizy dwóch programów nauczania i podręczników do edukacji polonistycznej w klasie IV, badając w nich m.in. metody omawiania baśni, a zwłaszcza stopień wykorzystania ćwiczeń językowych znajdujących się przy zagadnieniach z zakresu teorii literatury.

W drugim rozdziale ukazałam różne aspekty rozwoju dziecka znajdującego się w okresie późnego dzieciństwa. Gromadząc informacje, kładłam nacisk na teorie związane z rozwojem emocjonalnym i społecznym, które są niezwykle istotne z punktu widzenia biblioterapii, oraz językowym – niezbędnym do właściwego przygotowania ćwiczeń logopedycznych.

W trzecim rozdziale przedstawiłam podstawowe wiadomości o języku, z podkreśleniem, czym są kompetencje językowe, komunikacyjne oraz kulturowe według różnych badaczy, a także, w jaki

sposób powinno się je rozwijać w szkole. Pod koniec rozdziału podjęłam opartą o teorie, m.in. Edwarda Sapira, Della Hymesa, Noama Chomsky'ego, Walerego Pisarka i Jean Aitchison próbę przedstawienia swojego rozumienia tych kompetencji.

W czwartym rozdziale zaprezentowałam metodologię badawczą, czyli cel badań, ich zakres, problematykę, wykorzystane metody, techniki i narzędzia badawcze, w tym stworzony przeze mnie program terapeutyczno-dydaktyczny z elementami logopedycznymi dla uczniów klas czwartych szkoły podstawowej. Składał się on z cyklu dziesięciu zajęć bazujących na dydaktycznym wykorzystaniu baśni i bajek terapeutycznych (oraz bajek logopedycznych) umożliwiających nie tylko realizację podstawy programowej (skupiając się w dużej mierze na aspekcie językowym), ale też – najważniejszych zadań rozwojowych, takich jak socjalizacja grupowa, zdobywanie wiedzy, porządkowanie świata, zwalczenie kryzysu związanego z poczuciem niższości, samowystarczalność, rozwój wartości i idei, nauka opanowywania i kontrolowania swoich reakcji emocjonalnych (np. lęk, gniew, złość), a także rozwój moralny. Autorski program wraz z przygotowanymi przeze mnie diagnozami został sprawdzony w praktyce przez nauczycieli z całej Polski, którzy zgłosili się do udziału w eksperymencie. Przeprowadzili przygotowane przeze mnie lekcje i badania diagnostyczne w klasach czwartych szkół podstawowych, wypełniając przy tym narzędzia badawcze: kwestionariusz dla nauczyciela dotyczący czasu oraz sposobów omawiania przez niego wybranych baśni czy bajek (ten przeznaczony był nie tylko dla polonistów biorących udział w badaniach, ale także dla wszystkich dydaktyków z kraju uczących w szkole podstawowej języka polskiego); ankiety ewaluacyjne przeprowadzone po każdej lekcji z projektu badawczego, a także schemat oceniania obu testów diagnostycznych.

W ostatnim rozdziale przedstawiłam wyniki badań o charakterze jakościowym oraz ilościowym, na podstawie których możliwe było udowodnienie, że wprowadzanie elementów biblioterapeutycznych i ćwiczeń logopedycznych na codziennych lekcjach języka polskiego (bez zmiany podstawy programowej czy programów nauczania) pozytywnie wpłynie na rozwój kompetencji językowych, komunikacyjnych i kulturowych wśród uczniów. Dokonałam również weryfikacji efektywności zastosowanych działań dydaktycznych, badając, które z metod (zwłaszcza aktywizujących), technik pracy i typów ćwiczeń najlepiej sprawdzają się w klasach czwartych szkoły podstawowej podczas lekcji języka polskiego – zarówno w ocenie nauczyciela, jak i uczniów.

Słowa kluczowe: biblioterapia, lingwistyka edukacyjna, dydaktyka polonistyczna, logopedia

The summary of doctoral dissertation

The author: mgr Monika Kubiak-Antoszezewska

Thesis supervisor: prof. dr hab. Danuta Jastrzębska-Golonka, prof. UKW

The topic of thesis: The influence of bibliotherapy on the development of language, communication and cultural competences of children in late school age - on the example of an original therapeutic and didactic program with elements of speech therapy

The primary goal of the dissertation is to prove that the introduction of elements of bibliotherapy and speech therapy to Polish language education in the fourth grade of primary school can positively affect the development of students' language, communication and cultural competences, expanding their vocabulary and increasing their language skills so that they can name emotional states, evaluate the world or evaluate the actions of the characters. On the other hand, the secondary goal is to conduct a study using the initial and final diagnostic test developed in accordance with the implementation of the core curriculum in Polish for this stage of education. Diagnostic tests were carried out in a specific research group, with the initial test taking place before the start of the experiment (i.e. the implementation of a program combining elements of language, literary and cultural education as well as developing the ability to edit statements contained in the core curriculum for this stage of education - with enriching the educational offer with bibliotherapeutic and speech therapy) and the final one after its completion.

The implementation of the objectives of the work involved dividing them into detailed tasks, which are also chapters of the dissertation. The doctoral dissertation consists of an introduction, five chapters, a summary of the research with final conclusions and a bibliography (as well as a personal index and an annex to the literary materials used).

In the first chapter, the most important information on the history and functions of bibliotherapy (including fairy tale therapy and fairy tale therapy) were presented, taking into account all its elements and the impact of therapeutic works on the multifaceted development of children. Moreover, the examples of programs promoting reading and the results of their research were presented. In addition, two curricula and textbooks for Polish language education in class IV were analyzed. The methods of discussing fairy tales, and in particular the degree of use of language exercises in the field of literary theory were examined.

In the second chapter, various aspects of the development of a child in late childhood were presented. Gathering information, the emphasis was put on theories related to emotional and social

development, which are extremely important from the point of view of bibliotherapy, and linguistic - necessary for the proper preparation of speech therapy exercises.

The third chapter focuses on the basic information about language, emphasizing what linguistic, communicative and cultural competences are according to various researchers, as well as how they should be developed at school. At the end of the chapter, I dealt with the theory, e.g. Edward Sapir, Dell Hymes, Noam Chomsky, Walery Pisarek and Jean Aitchison, an attempt to present their understanding of these competences.

In the fourth chapter, the research methodology, i.e. the purpose of the research, its scope, issues, methods, techniques and research tools used, including the therapeutic and didactic program I created with elements of speech therapy for fourth grade students of primary school was presented. It consisted of a series of ten classes based on the didactic use of fairy tales and therapeutic fairy tales (and speech therapy fairy tales) enabling not only the implementation of the core curriculum (focusing largely on the language aspect), but also - the most important developmental tasks, such as group socialization, gaining knowledge, ordering the world, overcoming the crisis of inferiority, self-sufficiency, development of values and ideas, learning to master and control one's emotional reactions (e.g. fear, anger, anger), as well as moral development. The author's program together with the diagnoses prepared by me has been tested by teachers from all over Poland who volunteered to participate in the experiment. They conducted lessons and diagnostic tests prepared by me in the fourth grade of primary schools, filling in the research tools: a questionnaire for the teacher regarding the time and ways of discussing selected fairy tales or fairy tales (this one was intended not only for Polish language teachers participating in the research, but also for all teachers from the country teaching Polish in a primary school); evaluation surveys conducted after each lesson from the research project, as well as a grading scheme for both diagnostic tests.

In the last chapter, I presented the results of qualitative and quantitative research, based on which it was possible to prove that the introduction of bibliotherapeutic elements and speech therapy exercises in everyday Polish language lessons (without changing the core curriculum or curricula) will positively affect the development of language, communication and cultural competences among students. I also verified the effectiveness of the applied didactic activities by examining which of the methods (especially activating ones), work techniques and types of exercises would work best in the fourth grade of primary school during Polish language lessons - both in the opinion of the teacher and students.

Keywords: bibliotherapy, educational linguistics, Polish language didactics, speech therapy